

PREVODI SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V ČEŠČINO OD LETA 1945 DO SODOBNOSTI

Jana Šnytová

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 821.163.6.03=162.3"1945/201"

V prispevku se bomo osredotočili na specifične in perspektive prevajanja slovenske književnosti v češčino. Odločili smo se za časovno obdobje od leta 1945 do sodobnosti, in to ne le zaradi omejenega prostora, ki je na voljo za ta prispevek, temveč tudi zato, ker je leto 1945 v češkem prostoru razumljeno kot družbenozgodovinska ločnica, ki je nasilno zarezala v kulturno in literarno dogajanje; po drugi svetovni vojni so namreč literarni ustvarjalci in prevajalci zopet vzpostavili kontinuiteto s predvojnimi obdobjem.

slovenska književnost, prevodi v češčino, prevajanje, zgodovinski pregledi, obdobje po letu 1945

This article focuses on the specifics and perspectives of translating Slovene literature into Czech. The period from 1945 to the present was chosen not only due to limited space but also because the year 1945 marks a natural sociohistorical milestone for the Czech cultural and literary life which, after having been violently disrupted by World War II, began to reinstate its continuity with the prewar period.

Slovene literature, Czech translations, translation, historic overviews, period after 1945

Kulturnozgodovinski kontekst obdobja od leta 1945 do sodobnosti

Obdobje češko-slovenskih kulturnih in literarnih odnosov po drugi svetovni vojni zaradi preglednosti delimo v štiri faze, upoštevajoč družbenopolitični kontekst: **1. obdobje (1945–1948)** se je z vidika kulturnih odnosov navezovalo na predvojno obdobje, ko so bili prevajanje in kulturni stiki med obema narodoma v razcvetu. V vzdušju povojne evforije se sprva nakazuje obetavno sodelovanje, vendar ga za sedem let nasilno zaduši razkol med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, ki je tedaj povsem obvladovala Češkoslovaško. V letih 1949–1953 iz političnih razlogov sledi popoln zastoj – v tem času ne izide noben prevod slovenske (in tudi ne srbohrvaške) literature. **2. obdobje (1954–1969)** se začne s postopnim obnavljanjem odnosov med Češkoslovaško in Jugoslavijo ter se nadaljuje s sproščanjem političnih razmer v 60. letih; med praško pomladjo doseže vrhunec in se nato nasilno konča z okupacijo vojske Varšavskega pakta avgusta 1968. **3. obdobje zajema leta 1970–1989**, obdobje t. i. normalizacije, ko se spet zapirajo meje, bistveno se zaostri cenzura, prihaja do represivnih ukrepov na vseh ravneh družbenega in kulturnega življenja; ta doba se konča z žametno revolucijo in padcem totalitarizma v ČSSR novembra 1989. Za **4. obdobje med letoma 1990 in 2013** so značilni prizadevanje za vrnitev k demokratični družbi

in pravni državi, svoboda govora ter odprte meja. Slovenija in Češka republika leta 2004 istočasno vstopita v Evropsko unijo (Jamnik 2009: 297–298).

Specifika prevajanja slovenske literature v češčino v obdobju 1945–2013

Z vidika **količine** knjižno objavljenih prevodov je bilo najplodnejše prvo obdobje, ko je v treh letih izšlo 11 samostojnih knjižnih prevodov in dve antologiji, kar je povprečno 4,3 knjige letno (gl. tabelo). V drugem, petnajst let trajajočem obdobju postopnega ponovnega navezovanja stikov med obema deželama je število objavljenih prevodov močno upadlo – letno povprečje znaša 2,8 knjige. V tretjem obdobju v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja se je količina izdanih prevodov povečala na 3,1 knjige na leto. Za zadnje obdobje, od padca komunizma do sodobnosti, pa beležimo zmeren porast na 3,3 knjige letno, kar pa še vedno ne dosega stanja v prvem povojnem obdobju.¹ Razlog za upad izdajanja knjižnih prevodov slovenske literature v drugem obdobju (1954–1969) je lahko politične narave, saj so bili na Češkoslovaškem založniški programi pod strogim nadzorom in cenzuro. Možen vzrok pa bi bila lahko tudi stagnacija slovenistike na čeških univerzah (oz. njeno neobstajanje) (Šnytová 2012: 144–145), kjer bi vzgajali in spodbujali mlade slaviste in sloveniste za nadaljnje delovanje na tem področju.

Tabela 1: Kvantitativni pregled izdanih knjižnih prevodov slovenske literature v češčini

	Samostojne knjige				Antologije in izbori				Letno povprečje	Skupaj izdanih knjig
	<i>Proza</i>	<i>Poezija</i>	<i>Drama</i>	<i>Otroška in mladinska literatura</i>	<i>Proza</i>	<i>Poezija</i>	<i>Drama</i>	<i>Otroška in mladinska literatura</i>		
1. obdobje 1946–1948	7	–	2	2	–	1	–	1	4,3	13
2. obdobje 1954–1969	13	1	5	13	3	6	–	1	2,8	42
3. obdobje 1970–1989	19	5	4	12	5	14	–	1	3,1	60
4. obdobje 1990–2013	29+ 10*	20+ 2**	2	4	3	7	1	1	3,3	79

* mejni žanr esej in publicistika, ** mejni žanr aforizem

¹ Razlog za nenaden razmah izdajanja prevodov slovenske književnosti v tem obdobju pa morda ni le povojna evforija, temveč tudi prizadevanje zapolniti vrzel, ki je nastala med vojno. V obdobju 1939–1940, ko je bil na ozemlju Češke republike nacistični Protektorat Češka in Moravska, je izšlo pet knjižnih prevodov iz slovenščine (letno povprečje 1,2 knjige).

Z vidika izbire knjig za prevajanje je v prvem obdobju opazna kontinuiteta s predvojnimi obdobjem; prevaja se predvsem generacija avtorjev, rojenih na prelomu stoletja. Prevajalci ali založniki so dajali prednost realistom, katerih dela so izhajala tudi v obdobju med vojnama (J. Kozak, A. Ingolič, I. Tavčar, P. Voranc). Iz razumljivih razlogov so raje izbirali dela z vojno ali partizansko tematiko (M. Mihelič: *Svet brez sovraštva*, T. Seliškar: *Tovariši*). Nasprotno pa niso več izhajala dela katoliških avtorjev, ki so bila pred vojno izdatno prevajana (Franc Ksaver Meško, Fran Saleški Finžgar). Izjemen podvig v tem obdobju je bila 2. izdaja antologije *Hvězdy nad Triglavem* (1. izdaja 1940, 2. izdaja 1946), kjer so pri prevajanju sodelovali tudi češki pesniki K. Bednář, J. Čarek, F. Nechvátal in K. Nový, projekt pa sta vodila pesnik J. Hora in na Češkem naturalizirani Slovenec O. Berkopec.

Drugo obdobje se v izbiri avtorjev in tematike tekoče navezuje na prvo: izide šest knjig A. Ingoliča, dve P. Voranca in ena I. Cankarja; še vedno so priljubljene teme iz časa vojne (npr. I. Potrč: *Srečanje*, K. Grabeljšek: *Dolomiti se krušijo*, B. Zupančič: *Sedmina*). Spet se prevaja realistična proza, a s prvinami modernizma (A. Hieng, B. Zupančič). Na novo se pojavijo avtorji F. Bevk, B. Zupančič (vsak s po tremi knjigami) in B. Kreft (dve knjigi). Izrazito se poveča delež otroške in mladinske literature (izmed 42 izdanih knjig jih je 14 za mladino in otroke). Generacijsko prevladujejo avtorji, rojeni na prelomu stoletja, pridruži pa se jim tudi mlajša generacija, rojena v dvajsetih letih prejšnjega stoletja.

V tretjem obdobju se spet pojavijo avtorji, ki so jih prevajali že v prejšnjih dveh fazah (P. Voranc, B. Zupančič, M. Mihelič, I. Cankar). Leta 1988 izide prvi prevod knjige D. Jančarja. Objavljeni so tudi prevodi knjig C. Kosmača (dve deli), s po eno knjigo so zastopani A. Hieng, T. Svetina in K. Kovič. Leta 1972 v češčini prvič izide poezija E. Kocbeka (izbor iz zbirk *Groza*, 1963, in *Poročilo*, 1969) ter šele leta 1974 prvi samostojni knjižni izbor pesmi S. Kosovela.

V zadnjem obdobju so najbolj izdajali D. Jančarja, ki ima v češčino prevedenih 11 knjig, sledita mu A. Debeljak s petimi in Ž. Petan s tremi prevodi, po dva knjižna prevoda pa so dobili A. Skubic, B. Mozetič, J. Osti, E. Flisar, T. Šalamun, F. Lainšček in A. Blatnik. Za razliko od predhodnih obdobj so tu zastopani avtorji vseh generacij: od t. i. klasikov slovenske literature (I. Cankar, V. Bartol, S. Kosovel, E. Kocbek) prek starejše (Ž. Petan, V. Taufer, I. Minatti, C. Zlobec) in srednje generacije (I. Osojnik, A. Blatnik, A. Debeljak, A. Jensterle Doležal, M. Dolenc, A. Arko idr.) do mlajših avtorjev (S. Tratnik, N. Kokelj, G. Podlogar, A. Polič, G. Vojnovič idr.).

Sklep

Če povzamemo, vidimo, da je tendenca prevajanja slovenske literature v češčino za slovenske avtorje perspektivna: čeprav je objavljanje prevodnih del odvisno zlasti od dobičkonosnosti in je delo prevajalcev pogosto podcenjeno, je izdajanje knjig slovenskih avtorjev v primerjavi s predhodnima dvema obdobjema v porastu.

V prvih treh fazah je bila za izbor prevajanih avtorjev odločilna aktualna politična situacija, vendar načeloma lahko ugotovimo, da so bili češki bralci seznanjeni

s kakovostnimi deli slovenske literature. Vso prvo polovico 20. stoletja zaznamuje prevajanje in izdajanje del I. Cankarja: prvi prevod njegove knjige je izšel leta 1906, zadnja dva 1947 in 1956. Po polstoletnem premoru, ko ni bil objavljen noben samostojen knjižni prevod Cankarja, je leta 2010 izšel tretji prevod drame *Za narodov blagor*.² Značilnost celotnega obdobja od leta 1945 do sodobnosti pa je popolna odsotnost avtorjev krščansko-socialnega nazora – v češčino npr. niso bile prevedene knjige A. Rebule, B. Pahorja, J. Gradišnika; poezija E. Kocbeka je bila sicer prevedena in objavljena v dveh izborih, njegova proza pa je zastopana le z odlomki v treh antologijah. Češki bralci se prav tako ne morejo seznaniti z deli avtorjev, ki so bili v prejšnjem režimu politično preganjani, npr. V. Zupana (le ena novela v eni antologiji) in I. Torkarja. Opazen je tudi zelo nizek delež prevodov del slovenskih avtoric.

V prevodih se prav tako ne pojavljajo nekateri vidnejši avtorji starejše generacije (P. Božič, S. Vuga, J. Snoj, B. Bojetu), zgolj z odlomki del v eni ali dveh antologijah pa so predstavljeni S. Vegri, V. Kavčič, R. Šeligo, M. Tomšič in B. Gradišnik. Toda tudi dela, ki so bila izdana pred več desetletji, najdejo pot do sodobnega bralca: leta 2011 je izšel prevod kratke proze iz knjig *Sonce, sonce, sonce* M. Švabića, katere izvirnik je bil objavljen leta 1972, in *Šund roman*, ki je bila napisana v 70. letih ter posthumno izdana leta 2006 (češki prevod z naslovom *Návod k použití historie*).

Izmed prevajalcev je bil v drugi polovici 20. stoletja najaktivnejši in najplodovitejši F. Benhart (1924–2006); od 60. let 20. stoletja dalje je obseg njegovega prevajalskega dela pokrival skoraj polovico vseh izdanih knjižnih prevodov slovenske literature. Kot prevajalec je bil »univerzalen« – prevajal je tako avtorje mlajše kot tudi starejše generacije. Počasi pa se je stanje začelo spreminjati po letu 1990, ko so se začeli prevajalsko uveljavljati slovenisti, rojeni v 70. letih, zlasti absolventi novoustanovljenih slovenistik v Pragi in Brnu: A. Kozár, P. Mainuš, L. Doležán, H. Chmelfíková-Mžourková, R. Novák, K. Valšík in drugi.³

Prevedla Tatjana Jamnik

Literatura

- JAMNIK, Tatjana, 2009: Przekłady literatury słoweńskiej w Czechach i w Polsce w latach 1990–2006. Bożena Tokarz (ur.): *Przekłady Literatur Słowiańskich* 1/1. 295–312.
- JAMNIK, Tatjana, 2010: Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Czechach w latach 1990–2006. Bożena Tokarz (ur.): *Przekłady Literatur Słowiańskich* 1/2. 145–202.
- KOZÁR, Aleš, 2010a: Rekonstrukcija interpretacije razvoja slovenske literature v prevajalskem opusu Františka Benharta. Irena Novak Popov (ur.): *Vloge središča. Konvergenca regij in kultur. Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 21. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- KOZÁR, Aleš, 2010b: Prevajanje iz slovenske literature v češčino po letu 1990. *Rp./Lirikon* 21, 5/29–31. 710–713.
- MAINUŠ, Petr (ur.), 2005: *Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v češčino*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.

² Prvi prevod te drame je izšel leta 1907 (prev. Z. Hásková), drugi prevod O. Berkopca leta 1956. Odlomke Cankarjevih del po letu 1956 najdemo v dveh antologijah (1966 in 1967).

³ Več o kvantitativni zastopanosti posameznih prevajalcev gl. v Šnytová 2012.

- MAINUŠ, Petr, 2007: *Překlady slovinské literatury v českém prostředí 1882–2006*. Neobjavljeno doktorskó delo. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- PÁNEK, Jaroslav, 1997: O sprejemu slovenske kulture v češkém okolju. *Sodobnost* 45/11–12. 974–979.
- ŠNYTOVÁ, Jana, 2012: Vloga prevajalca Františka Benharta pri prevajanju slovenske literature v češčino. Boža Krakar Vogel (ur.): *Slavistika v regijah – Koper*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije in Znanstvena založba Filozofske fakultete. 140–146.
- URBANČIČ, Boris, 1995: *Česko–slovinské kulturní styky*. Prevedla Helena Poláková. Praha: Euroslavica.